

УДК 378.126+378.14

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-54-58

РЯБОВОЛ Лілія Тарасівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності,
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-2103>
e-mail: lryabovol8@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Зміна парадигми вітчизняної освіти, зумовлена комплексом зовнішніх та внутрішніх чинників, потребами сучасного етапу суспільного розвитку й відповідними запитаними до освіти, актуалізувала необхідність внесення принципових змін в організацію освітнього процесу, безпосередньо зміни ролей основних суб'єктів навчання. Сутність цих змін – перехід від викладання у розумінні процесу трансляції / передачі знань, де роль здобувача освіти, переважно, є пасивною, до такої освітньої моделі, в якій останній бере активну участь в організації процесу навчання. Наразі до стратегічних завдань розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки віднесено й зміни у функціоналі викладача, зокрема, щодо «створення середовища для навчання та керування» [12]. Найбільш повною мірою виконати окреслене завдання дозволяє саме студентоцентричний підхід.

На необхідність його втілення вказано у Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015). У цьому документі, з посиланням на Повідомлення Європейської комісії «Відкриваючи двері освіти: Інноваційне викладання та навчання для всіх за допомогою нових технологій і відкритих освітніх ресурсів» (2013) зазначено, що вища освіта потребує ґрунтовної трансформації, зокрема, більш студентоцентричного підходу до навчання й викладання [11, с. 4]. На втілення приписів цих документів, згідно з Положенням про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні (2019) (далі – Положення про акредитацію), відповідність вимогам студентоцентричного підходу визнано одним із критеріїв оцінювання якості освітніх програм (далі – ОП). Зокрема, вимогам цього підходу, згідно зі згаданим Положенням, мають відповідати форми та методи навчання й викладання (підкритерій 4.1) [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Студентоцентризоване навчання – питання, яка залишається у фокусі уваги вітчизняних та

зарубіжних вчених. У нашій статті – «Студентоцентризоване навчання: поняття, вимоги, шляхи реалізації» [9] констатовано, що ця багатоаспектна проблема у зв'язку зі своєю актуальністю продовжує притягувати науковий інтерес представників різних галузей знань, достатньо ґрунтовно розробляється з позицій філософії, педагогіки, психології, соціології, юриспруденції, державного управління. Тематика студентоцентризованого навчання висвітлюється і в контексті професійної підготовки різних фахівців. Так, М. Бойко вивчала це питання у контексті підготовки вчителя. Вчена визначила інструменти впровадження студентоцентризованого навчання, як: наявність широкого кола можливостей щодо формування здобувачами освіти індивідуальної освітньої траєкторії (далі – ІОТ); застосування інтерактивних методик і технологій навчання; забезпечення активної участі студентства у формуванні змісту навчання; створення й підтримка необхідного матеріально-технічного, фінансового, кадрового забезпечення, інформаційного, навчального контенту; організаційно-фінансова підтримка академічної мобільності; стимулювання соціальної активності студентства, студентського самоврядування; заохочення до наукової роботи, забезпечення умов дослідницької діяльності [1, с. 43]. Різні аспекти студентоцентризованого підходу та напрями реалізації студентоцентризованого навчання розробляли О. Галан (як системоутворювальний принцип підготовки соціальних працівників), Л. Лазоренко та О. Красненко (у навчанні студентів ІТ спеціальностей), О. Лебідь (як підхід до підготовки керівника ЗЗСО в умовах магістратури), О. Мартинчук (як підхід до підготовки фахівців з інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами), Н. Сосницька та С. Глікман (загальна характеристика такого підходу у професійній освіті) та інші.

У згаданій вище нашій статті [9] проведено аналіз національного законодавства і наукових праць вітчизняних вчених та узагальнено основні властивості й вимоги

студентоцентрованого навчання, зокрема – створення освітнього середовища, яке повністю враховує потреби, інтереси, здатності, загалом особливості здобувачів, передбачає встановлення між викладачем і студентом партнерських відносин, в основі яких – довіра та взаємоповага. Визначено умови реалізації студентоцентрованого підходу – організаційно-нормативні (відповідні положення освітнього законодавства й локальні нормативні акти ЗВО) та психолого-педагогічні. Серед останніх особливе значення мають методичні умови, а саме застосування таких форм, методів і технологій навчання, які забезпечують активізацію пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, передбачають вирішення проблемних завдань, обговорення їх у групі, формування та обґрунтування своєї позиції.

Питання наявності знань теоретико-методичних основ студентоцентрованого підходу та умінь і навичок його втілення як складник професійної діяльності викладача закладу вищої освіти (далі – викладач ЗВО), як засвідчив аналіз доступних нам наукових праць, висвітлено фрагментарно. До прикладу, С. Нестуля та Н. Кононець в контексті визначення сучасних методологічних підходів до розробки ОП «Педагогіка вищої школи» вказують, що функції викладача ЗВО суттєво розширилися й охоплюють такі аспекти, як: сприяння у соціокультурному розвитку студентів шляхом втілення гуманістичної та студентоцентрованої парадигм; забезпечення умов для успішної адаптації студентів в освітньому процесі ЗВО; стимулювання розвитку їх соціальної активності, успішної соціалізації. Згадані вчені справедливо зазначають, що: сучасний викладач ЗВО повинен знати різні, у тому числі інноваційні, форми, методи, засоби навчання, які можна застосовувати й для організації дистанційного, змішаного, проєктного навчання; від викладача ЗВО очікується загальна здатність здійснювати наукову, навчальну, методичну, виховну, організаційну, культурно-просвітницьку, профорієнтаційну, кроскультурну діяльність [4, с. 26]. Н. Мирончук також вказує на те, що викладачі ЗВО мають вміння застосовувати інноваційні практики і технології, мати спроможність бути одночасно викладачем, вихователем, методистом, організатором, консультантом, дослідником, науковцем, освітнім менеджером, громадським активістом. У рамках опису змісту професійної підготовки викладачів ЗВО акцентовано й на необхідність формування й розвитку у них умінь організовувати студентоцентроване навчання, допомагати студентам у побудові ІОТ, реалізовувати принцип науковості, використовувати сучасні навчально-інформаційні технології тощо [3, с. 152].

Обґрунтовуючи необхідність модернізації цілей Європейського простору вищої освіти, особливу увагу як на «головну місію» цього простору І. Регейло акцентує на підвищення якості навчання та викладання, спрямованість «на студентоцентроване навчання, зміцнення взаємозв'язків між викладанням, навчанням та дослідженнями, поліпшення компетентностей викладацького персоналу тощо» [8, с. 10]. Слід зазначити, що безпосередньо аналізу Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (2021) щодо закріплення у ньому здатностей, умінь та навичок організації студентоцентрованого навчання проведено не було, чим і зумовлена тема й мета нашої статті.

Мета статті – на основі аналізу європейських актів щодо єдиного простору вищої освіти, національного законодавства, наукових праць вітчизняних вчених узагальнити вимоги студентоцентрованого підходу й умови його реалізації в освітньому процесі ЗВО; результати аналізу співставити з приписами Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» щодо трудових функцій викладача ЗВО, безпосередньо здатностей, умінь та навичок організації студентоцентрованого навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015) (далі – Стандарти і рекомендації) не надається визначення поняття студентоцентрованого підходу. Можемо вивести його із змісту цього документу, відповідно до якого, такий підхід означає та охоплює студентоцентричне навчання, викладання й оцінювання, що загалом передбачає й уможливорює активну участь студентів в організації навчання, стимулює їх мотивацію та саморефлексію. Щодо вимог реалізації студентоцентричного навчання й викладання, у Стандартах і рекомендаціях до них віднесено такі, як: врахування розмаїтості студентів та їхніх потреб, створення умов для реалізації гнучких освітніх траєкторій; застосування різних способів подачі матеріалу, різноманітних педагогічних методів, а також моніторинг їх ефективності й систематичне коригування; заохочення здобувачів освіти до самостійності й незалежності в освітньому процесі у поєднанні з необхідним наставництвом і підтримкою на основі взаємоповаги як однієї із засад побудови відносин здобувача освіти й викладача, що передбачає і наявність процедур реагування на студентські скарги [11, с. 9].

Виходячи з Довідника користувача ЄКТС (2015), в основі студентоцентрованого навчання (Student-Centred Learning) – комунікація викладачів і студентів, відкритий

діалог і наявність зворотного зв'язку між ними щодо обговорення потреб і прагнень останніх, зокрема й щодо методик і технологій навчання. У рамках такої комунікації студенти позиціонуються як активні учасники (з повним правом голосу) власного навчання, що дозволяє їм розвивати загальні (універсальні) компетентності (як: вирішення проблем, критичне, рефлексивне мислення). Студентоцентроване навчання у згаданому Довіднику пов'язується з гнучкою організацією навчання, викладання й оцінювання, «широким вибором матеріалів і заходів для навчання й викладання», створенням широких можливостей для самостійного навчання, асоціюється з інноваційними методами викладання, інтеграцією цифрових технологій в освітній процес [2, с. 12, 13, 44]. Слід зазначити, що широке застосування цифрових технологій віднесено до стратегічних завдань розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки [12].

В контексті забезпечення й покращення якості освіти значна увага «інноваціям у навчанні та викладанні» приділяється і в Паризькому комюніке (2018). Їх упровадження, поряд з різноманітними методами й гнучким навчанням, розглядається як умова подальшого розвитку й повної реалізації студентоцентризму. Вказано також на доцільність і необхідність розробки й реалізації міждисциплінарних ОП, поєднання академічного навчання й навчання на робочому місці, навчання – з дослідженнями та інноваціями для сприяння у розвитку у здобувачів освіти критичного й творчого мислення, що дозволить їм знаходити інноваційні відповіді на сучасні виклики [5].

Як вже зазначалося, у рамках реалізації студентоцентрованого підходу, важливою є відповідна організація як навчання і викладання, так і контролю й оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Виходячи зі Стандартів та рекомендацій, це має істотне значення не лише для «навчального просування студентів», але й для забезпечення їх майбутньої конкурентоздатності на ринку праці. Саме тому, в контексті забезпечення якості ОП та загалом освітньої діяльності, у цьому документі зафіксовано перелік вимог до проведення студентоцентрованого оцінювання, зокрема: викладачі мають бути обізнані щодо наявних методів контролю й постійно розвивати свої навички у цій сфері; методи і критерії оцінювання мають оприлюднюватися заздалегідь, що уможливило проведення студентами й самооцінювання, встановлення рівня досягнення запланованих результатів навчання (далі – РН); слід забезпечити об'єктивність оцінювання, так, де можливо, здійснювати його за участі більше, ніж одного

екзаменатора, при цьому, процедури оцінювання мають бути однаковими для всіх студентів, а також передбачена процедура подання ними апеляцій [11, с. 9-10].

Конкретними кроками на шляху інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейський освітній простір є те, що вимоги європейських Стандартів і рекомендацій знайшли своє закріплення в національному законодавстві, зокрема у Положенні про акредитацію, згідно з яким: усім учасникам освітнього процесу своєчасно надається доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання (далі – ПРН), порядку та критеріїв оцінювання в межах окремих освітніх компонентів; форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів вищої освіти є чіткими, зрозумілими, оприлюднюються заздалегідь; визначено чіткі та зрозумілі правила проведення контрольних заходів, які забезпечують об'єктивність екзаменаторів, визначають порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження (підкритерії 4.4, 5.1, 5.3) [6].

У Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» [7] закріплено вісім трудових функцій викладача ЗВО. Вивчення здатностей, умінь та навичок, визначених у цьому документі, засвідчує, що значна їх частина стосується реалізації студентоцентрованого підходу в освітньому процесі, на підтвердження чого наведемо результати аналізу змісту функцій та відповідних здатностей, умінь і навичок викладача ЗВО:

- функція «Розроблення та оновлення програм навчальних дисциплін, підготовка навчальних і методичних матеріалів» передбачає такі уміння, як: готувати підручники, посібники, навчально-методичні матеріали з навчальної дисципліни (далі – НД) у формі, оптимальній для сприймання й розуміння студентами; виявляти, аналізувати і враховувати вимоги й очікування студентів та інших стейкхолдерів під час періодичного перегляду й оновлення програми НД;

- функція «Викладання, консультативна підтримка студентів» охоплює такі здатності викладача, як: проводити навчальні заняття й забезпечувати досягнення запланованих РН з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб студентів; консультувати студентів з предмета НД відповідно до їхніх індивідуальних освітніх потреб; здійснювати індивідуальний супровід студента (наставництво, менторство) під час навчання. У рамках реалізації цієї функції важливими є наступні уміння викладача: застосовувати сучасні й ефективні методи і технології, що забезпечують досягнення РН; підтримувати і стимулювати дискусію та самостійну думку

студентів під час навчального заняття; взаємодіяти зі студентами на засадах партнерства і взаємоповаги; надавати групі та індивідуальні консультації студентам з різних питань, зокрема щодо побудови ІОТ. Наразі доцільно використовувати методичну систему коучинг-навчання, репрезентовану нами у статті – [10]. Ця методична система, розроблена й апробована нами, підтвердила свою ефективність щодо формування високих РН у здобувачів вищої юридичної освіти;

- функція «Оцінювання результатів навчання» – здійснювати об'єктивне оцінювання РН; надавати студентам зворотний зв'язок щодо РН і рекомендації щодо їх покращення. Уміння – аналізувати й обговорювати зі студентами обсяг і характер здобутих ними РН з дисципліни або її складників за результатами оцінювання, обговорювати способи їх покращення;

- функція «Керівництво науковою, творчою роботою здобувачів освіти» – консультувати щодо планування й реалізації наукового дослідження, творчого проекту; аналізувати процес та результати їх проведення, надавати рекомендації щодо їх покращення;

- функція «Розроблення та вдосконалення освітніх програм» – переглядати й оновлювати ОП відповідно до вимог стандартів вищої освіти, внутрішньої системи забезпечення якості, потреб стейкхолдерів, зокрема збирати й аналізувати відгуки й запити студентів щодо ОП, аналізувати результати моніторингу працевлаштування випускників ОП.

Висновки та перспективи подальших розвідок у напрямі дослідження. У результаті узагальнення положень європейських та національних актів у сфері вищої освіти (Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015), Паризьке комюніке (2018), Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні (2019), Довідник користувача ЄКТС (2015) тощо), а також наукової літератури з проблематики статті встановлено, що реалізація студентоцентрованого навчання – обов'язкова умова забезпечення й постійного підвищення якості вищої освіти. Формами реалізації студентоцентрованого навчання як такого, що найбільш повно враховує потреби й інтереси здобувачів освіти, є розробка і впровадження міждисциплінарних ОП, поєднання академічного навчання й навчання на робочому місці, навчання – з інноваційною діяльністю, дослідженнями. У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що в основі такого навчання – взаємоповага, а також комунікація, діалог студента і викладача, в якому ці основні суб'єкти освітнього процесу

фактично є рівноправними, а організація такого навчання вимагає застосування відповідних різноманітних методів і технологій навчання й оцінювання, зокрема інноваційних.

Аналіз здатностей, умінь та навичок викладача ЗВО, формалізованих у відповідному Професійному стандарті, дозволяє стверджувати, що значна їх частина є уміннями реалізувати саме студентоцентрований підхід в освітньому процесі – під час навчання, оцінювання, організації наукової діяльності здобувачів освіти. Викладачі ЗВО мають реалізувати студентоцентрований підхід, розробляючи навчально-методичне забезпечення у такій формі, яка є оптимальною для сприйняття й розуміння студентами, а також враховувати вимоги цього підходу під час проведення навчальних занять та консультування студентів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та освітніх потреб, забезпечувати індивідуальний супровід, надавати групі й індивідуальні консультації з різних питань, у тому числі, щодо побудови ІОТ, проведення наукової/ творчої діяльності. Під час оцінювання викладачі обов'язково мають підтримувати зворотний зв'язок зі студентами, надавати рекомендації щодо покращення їх РН. Важливими для втілення студентоцентрованого навчання є врахування потреб, запитів, відгуків студентів під час перегляду й оновлення ОП як головних стейкхолдерів.

Таким чином, вміння організувати й реалізувати студентоцентроване навчання – невід'ємний складник професійної діяльності викладача ЗВО, інваріантний компонент відповідної загальної професійної компетентності. Перспективним у напрямі дослідження є вивчення практики втілення студентоцентрованого підходу в освітній процесі вітчизняних ЗВО.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бойко М. М. Студентоцентроване навчання в процесі управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2019. № 4(31). С. 41-45.
2. Європейська кредитно-трансферна система: довідник користувача. 2015. URL: <https://kpi.ua/files/ECTS.pdf>
3. Мирончук Н. М. Професійна діяльність викладача вищої школи: суспільні виклики та проблеми змісту підготовки // Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія / кол. авторів; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2018. С. 146-172.
4. Нестуля С., Кононець Н. Сучасні методологічні підходи до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи». *Вища школа*. 2020. № 9. С. 26-38.
5. Паризьке комюніке від 25.05.2018. URL: <http://surl.li/cldnh>

6. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: МОН України; Наказ, Положення, Критерії від 11.07.2019 № 977. URL: <http://surl.li/szly> (дата звернення: 11.07.2022)

7. Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладу вищої освіти»: наказ Мінекономіки від 23.03.2021 № 610. URL: <http://surl.li/piql> (дата звернення: 13.07.2022)

8. Рєгейло І. Фундаментальні цінності Європейського простору вищої освіти (2010-2018): пріоритетні орієнтири діяльності науково-педагогічних працівників. *Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Педагогіка)*. 2018. № 4 (63). С. 7-17.

9. Рябовол Л. Т. Студентоцентроване навчання: поняття, вимоги, шляхи реалізації. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 10. С. 55-63.

10. Рябовол Л. Т., Гриценко В. Г., Сокурєнко О. А. Методична система коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі. *Наука і освіта*. 2018. №. 2. С. 16-26.

11. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015). URL: <http://surl.li/akvty>

12. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки: МОН України. URL: <http://surl.li/mphq>

REFERENCES

1. Bojko, M. M. (2019). *Studentocentrovane navchannya v procesi upravlinnya yakisty profesijnoyi pidgotovky` majbutn`ogo vchy`telya* [Student-centered learning in the process of quality management of professional training of the future teacher]. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. № 4(31). S. 41-45. [In Ukraine]

2. *Yevropeys'ka kredytno-transferna systema: dovidnyk korystuvacha*. [European credit transfer system: a user's guide]. 2015. URL: <https://kpi.ua/files/ECTS.pdf> [In Ukraine]

3. Myronchuk, N. M. (2018). *Profesiyna diyal'nist' vykladacha vyshchoyi shkoly: suspil'ni vyklyky ta problemy zmistu pidhotovky // Profesiyna osvita: andrahohichnyu pidkhid: monohrafiya* [Professional activity of a higher school teacher: social challenges and problems of the content of training // Professional education: andragogic approach: monograph] / kol. avtoriv; za red. O. A. Dubasenyuk. Zhytomyr: Vyd. O. O. Yevenok. S. 146-172. [In Ukraine]

4. Nestulya S., Kononets' N. (2020). *Suchasni metodohichni pidkhody do rozrobky osvith'oyi prohramy pidhotovky mahistriv «Pedahohika vyshchoyi shkoly»* [Modern methodological approaches to the development of the master's education program «Pedagogy of the Higher School»]. *Vyshcha shkola*. № 9. S. 26-38. [In Ukraine]

5. *Paryz'ke komyunike* [Paris Communiqué] vid 25.05.2018. URL: <http://surl.li/clndh> [In Ukraine]

6. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro akredytatsiyu osvithnikh prohram, za yakymu zdysnyuyet'sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity* [On the approval of the Regulation on the accreditation

of educational programs, according to which higher education applicants are trained]: МОН Украйны; Nakaz, Polozhennya, Kryteriyi vid 11.07.2019 № 977. URL: <http://surl.li/szly> [In Ukraine]

7. *Pro zatverdzhennya profesiynoho standartu na hrupu profesiy «Vykladachi zakladu vyshchoyi osvity»* [About the approval of the professional standard for the group of professions «Teachers of a higher education institution»]: nakaz Minekonomiky vid 23.03.2021 № 610. URL: <http://surl.li/piql> [In Ukraine]

8. Reheylo, I. (2018). *Fundamental'ni tsinnosti Yevropeys'koho prostoru vyshchoyi osvity (2010-2018): prioryetni oriyentyry diyal'nosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv* [Fundamental values of the European area of higher education (2010-2018): priority guidelines for the activity of scientific and pedagogical workers]. *Pedahohichnyu protses: teoriya i praktyka (Seriya: Pedahohika)*. № 4 (63). S. 7-17. [In Ukraine]

9. Ryabovol, L. T. (2021). *Studentocentrovane navchannya: ponyattya, vymohy, shlyakhy realizatsiyi* [Student-centered learning: concepts, requirements, ways of implementation]. *Naukovyy visnyk L'otnoyi akademiyi. Seriya: Pedahohichni nauky*. № 10. S. 55-63. [In Ukraine]

10. Ryabovol, L. T., Hrytsenko, V. H., Sokurenko, O. A. (2018). *Metodychna systema kouchnh-navchannya yurydychnykh dystsyplin u vyshchiy shkoli* [Methodical system of coaching and training of legal disciplines in higher education]. *Nauka i osvita*. №. 2. С. 16-26. [In Ukraine]

11. *Standarty i rekomendatsiyi shchodo zabezpechennya yakosti v Yevropeys'komu prostori vyshchoyi osvity* [Standards and recommendations for quality assurance in the European area of higher education]. (2015). URL: <http://surl.li/akvty> [In Ukraine]

12. *Stratehiya rozvytku vyshchoyi osvity v Ukraini na 2021-2031 roky* [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031]: МОН Украйны. URL: <http://surl.li/mphq> [In Ukraine]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РЯБОВОЛ Лілія Тарасівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: питання організації освітнього процесу у закладах освіти, методики й технології навчання суспільствознавчих дисциплін у закладах загальної середньої та вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RIABOVOL Liliia Tarasivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Law and Law Enforcement of the Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: issues of organization of the educational process in educational institutions, methods and technologies of teaching social science disciplines in institutions of general secondary and higher education.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2022 р.